

Олена Пантеліївна ПАВЛЕНКО

доктор економічних наук, професор, Одеський державний екологічний університет
ORCID ID: 0000-0002-5493-5798

Бу ХОУ

здобувач, Одеський державний екологічний університет
ORCID ID: 0000-0002-5038-1548

ЕКОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Павленко О. П., Хоу Бу. Екологічна стійкість національних економічних систем в сучасних умовах. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 2 С. 183 – 189.

Анотація

Проведені дослідження показали, що серед основних напрямів підвищення екологічної стійкості визначають: виконання норм міжнародного гуманітарного права на території України в частині екологічної безпеки, створення регіональних систем маловідходності, використання речовин і енергії, що були вже використанні; використання інноваційної техніки та технологій, що зменшать кількість забруднення; організація екологічного та органічного виробництва; використання інструментів енергоефективності та енергозбереження. Обґрунтовано, що для зміцнення екологічної стійкості національних економічних систем визначено стратегічні пріоритети, що необхідно імплементувати у відповідні стратегії на всіх рівнях публічного управління, зокрема у сфері: раціонального використання водних ресурсів; поліпшення стану атмосферного повітря; підвищення енергоефективності, що є важливим для продовження поступової термомодернізації житлового фонду та об'єктів адміністративної і соціальної інфраструктури; активізація співпраці між ОСББ та органами управління ОТГ в напрямі створення фондів та прозорого використання коштів на реалізацію проектів термомодернізації; реконструкція та будівництво нових котельень та інших теплоенергосистем в напрямі переходу на використання альтернативних джерел енергії; поводження з відходами. Наголошено на важливості розробки дієвих інституційних, адміністративних, фінансових та організаційних механізмів, спрямованих на формування синергетичних моделей зміцнення екологічної стійкості національних економічних систем відповідно до умов функціонування.

Ключові слова: екологічна стійкість, екологізація, екологічне управління, національна економічна система, війна.

Olena PAVLENKO

Doctor of Economics, Professor, Odesa State Ecological University

Bo HOU

Postgraduate, Odesa State Ecological University

ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY OF NATIONAL ECONOMIC SYSTEMS IN MODERN CONDITIONS

Pavlenko O., Hou Bo. Environmental sustainability of national economic systems in modern conditions. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2022. Volume 7. № 2, pp. 183 – 189.

Abstract

Introduction. In current conditions, the most urgent research question for every national economic system is strengthening environmental sustainability. Accordingly, as experience shows, in the conditions of Russia's war against Ukraine, the situation with the formation of ecological sustainability of those territories where fierce fighting takes place was most acutely affected. The world community is concerned about the case at the Zaporizhzhia nuclear power plant and international organizations' constant shelling and lack of control. Despite the impact of the war on the ecological stability of national economic systems, several problems that also significantly affect it remain

unresolved. That is why studying the environmental sustainability of the national financial system under current conditions is quite relevant.

The purpose of the article is to research the environmental sustainability of the national economic system under current conditions.

The results. The conducted studies showed that among the main areas of increasing environmental sustainability are: the implementation of norms of international humanitarian law on the territory of Ukraine in terms of ecological safety, the creation of regional low-waste systems, use of substances and energy that have already been used; use of innovative equipment and technologies that will reduce the amount of pollution; organization of ecological and organic production; use of energy efficiency and energy saving tools.

Conclusions. It is substantiated that to strengthen the ecological sustainability of national economic systems, strategic priorities have been determined that must be implemented in relevant strategies at all levels of public administration, in particular in the field of rational use of water resources; improvement of atmospheric air condition; increasing energy efficiency is important to continue the gradual thermal modernization of the housing stock and objects of administrative and social infrastructure; intensification of cooperation between condominiums and management bodies of OTC in the direction of creating funds and transparent use of funds for the implementation of thermal modernization projects; reconstruction and construction of new boiler houses and other heat and power systems in the direction of transition to the use of alternative energy sources; waste management. The importance of the development of effective institutional, administrative, financial, and organizational mechanisms aimed at the formation of synergistic models of strengthening the ecological sustainability of national economic systems in accordance with the conditions of operation was emphasized.

Keywords: environmental sustainability, environment, environmental management, national economic system, war.

JEL classification: M10; M13; R00; R58

Вступ

В сучасних умовах найбільш гостро постає питання дослідження для кожної національної економічної системи, а саме зміцнення екологічної стійкості. Як показує досвід, в умовах війни Росії проти України найбільш гострою є ситуація з формуванням екологічної стійкості тих територій, де відбуваються запеклі бойові дії. Світове суспільство стурбоване ситуацією, що склалася на Запорізькій атомній електростанції, постійними обстрілами та неконтрольованістю з боку міжнародних організацій. Крім впливу війни на екологічну стійкість національних економічних систем залишається не вирішеним ряд проблем, що також суттєво впливають на неї. Саме тому дослідження екологічної стійкості національної економічної системи відповідно до сучасних умов є досить актуальним.

Питання екологічної стійкості національної економічної системи попередньо досліджували відомі учені, зокрема: Артамонов В.В., Борщук Є.М., Василенко М.Г., Загорський В.С., Іртищева І.О., Крамаренко І.С., Міхно П.Б., Стегней М.І., Стратічук Н.В., Стройко Т.В. та ін. Однак сучасні умови та особливості функціонування національних економічних систем визначають нові підходи до забезпечення екологічної стійкості, а тому ця тема дослідження є досить актуальною.

Мета статті

Метою статті є процес дослідження екологічної стійкості національної економічної системи відповідно до сучасних умов.

Викладення основного матеріалу

Погоджуємося з колективом авторів, що «раціональне використання та охорона земель є одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері землекористування в умовах глобальних техногенних викликів. Внаслідок реформування земельних відносин в Україні відбулися зміни у структурі землекористувань та якісному стані земельних ресурсів. Наслідком нераціональної діяльності людини є деградаційні процеси, втрати родючості ґрунтів, порушення екологічної рівноваги ландшафтів та економічні загрози з невизначеними перспективами у майбутньому. Тому в Україні має відбутися перехід від споживацького землекористування до адаптивного екологічно збалансованого» [1].

Стратічук Н.В. під екологічною стійкістю розуміє «здатність ґрунту протистояти змінам під дією різноманітних зовнішніх факторів. Інакше кажучи, екологічно стійкі ґрунти можуть зберігати свої природні властивості за рахунок внутрішнього потенціалу, зумовленого певними генетичними ознаками, і попереджувати погіршення стану інших природних компонентів» [2].

Визначаючи напрями удосконалення регіонального публічного управління, було з'ясовано, що такі процеси, як глобалізація, європейська інтеграція, геополітичні зміни формують політику регіону. Однак розуміємо, що від стану фізичного, психологічного здоров'я нації буде залежати успіх реалізації регіональної та національної політики. Екологія є важливим чинником, що впливає на стан здоров'я суспільства. Тому обов'язковим компонентом регіональних стратегій розвитку повинні бути розроблені механізми щодо забезпечення та збереження природних ресурсів, створення належної екосистеми територій. Одним із важливих сьогодні напрямів регіонального публічного управління є екологізація, вона забезпечить стійкий розвиток окремої території та країни в цілому.

Загорський В.С. та Борщук Є.М. вважають, що «екологічний простір виконує дві визначальні функції стосовно соціуму. З одного боку, він є джерелом природних ресурсів, базою будівництва, транспорту тощо; з іншого боку, він створює нематеріальні блага для задоволення біологічних, естетичних і наукових потреб людини. Стійкість екологічної підсистеми – це складний комплекс адаптивних реакцій, що дозволяє асимілювати забруднення середовища, стабілізувати кліматичні коливання, підтримувати газовий баланс атмосфери та ін. Загалом всі природні системи виявляться гармонійними, збалансованими, їх функціонування спрямоване на забезпечення рівноваги і стійкості» [3].

Горбик В.М. вважає, що «структурований процес, у рамках якого можна визначити кілька взаємодоповнюючих, альтернативних напрямків, називається екологізацією. Кожний має свої межі з них, що змінюються в часі під впливом соціально-економічних умов і природних передумов їх реалізації» [4]. Основні напрями екологізації наведено на рис. 1.

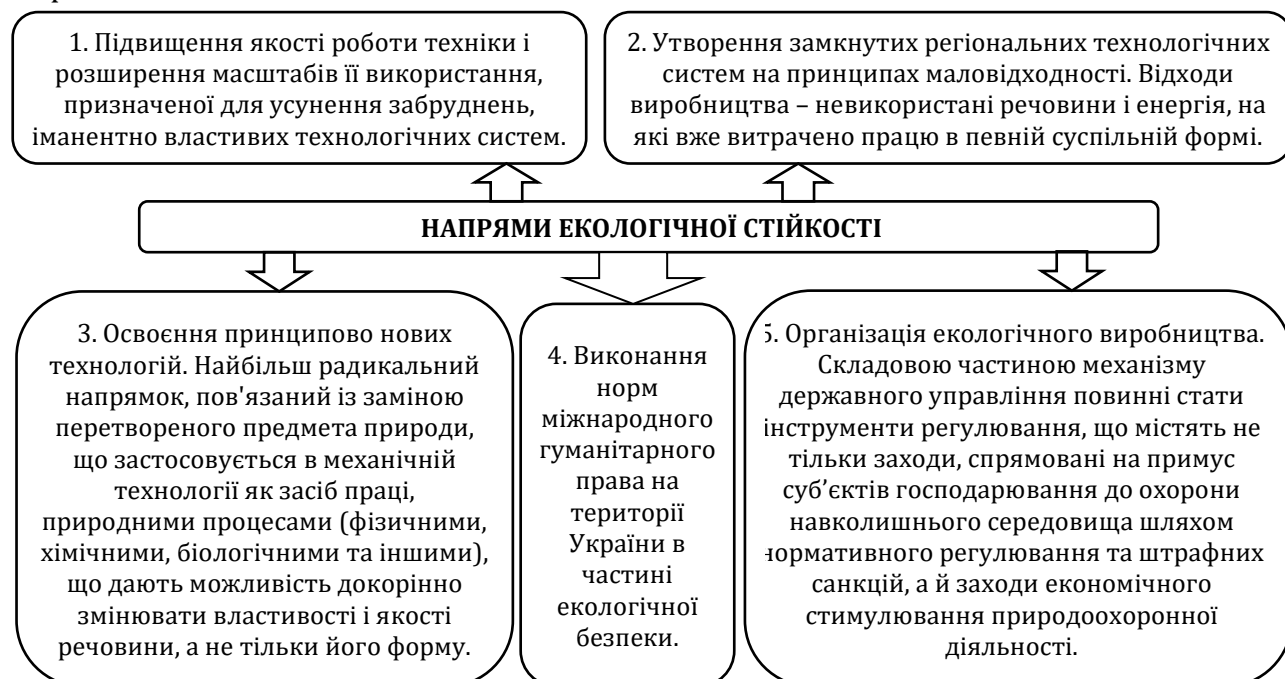

Рис. 1. Напрями підвищення екологічної стійкості в суспільстві та завданнях політики розвитку національних економічних систем

Джерело: згруповано автором [4].

Серед основних напрямів підвищення екологічної стійкості визначають: виконання норм міжнародного гуманітарного права на території України в частині екологічної безпеки, створення регіональних систем маловідходності, використання речовин і енергії, що були вже використанні; використання інноваційної техніки та технологій, що зменшать кількість забруднення; організація екологічного та органічного виробництва; використання інструментів енергоефективності та енергозбереження.

«Необхідна умова і одночасно основна складова процесу переходу до сталого розвитку в механізмі державного управління розвитку регіонів є екологізацію. Вона супроводжується зрушенням центру економічного аналізу і проміжних результатів з прогнозованих тенденцій розвитку на витрати й кінцеві результати економічної діяльності. По суті, вона означає екологізацію всього соціально-економічного укладу, розвиток суспільства та перехід до нового типу економіки» [4]. Екологізація є перехідним етапом при переході з одного типу економіки в іншій. Обов'язковою складовою екологізації є розроблений регіональний механізм публічного управління територій, що визначає та формує відповідні напрями забезпечення.

Запропонована Н.Обушною «нова модель публічного управління, у якій переважно економічне та соціальне спрямування» [5]. Погоджуємося з авторкою, сьогодні в Україні визначені стратегічні вектори розвитку – економічний, соціальний, екологічний та безпека. Відповідно модель публічного управління буде містити визначені вектори. В свою чергу Ю.Бикова стверджує, що «публічне адміністрування тісно переплітається з екологічним наповненням у контексті сталого збалансованого розвитку України. Незважаючи на те, що влада в Україні сьогодні приділяє недостатньо уваги екологізації, вважаємо, що пріоритетним напрямом усе-таки повинен стати екологічний складник» [6, с. 83]. Однак поряд з визначеним екологічним складником встановлені причини недостатнього управління (рис. 2).

Рис. 2. Основні причини недостатньої ефективності екологічного управління в Україні (джерело: [6, с. 194])

Визначають ряд причин неефективного екологічного управління, починаючи з національного рівня – відсутністю дієвих механізмів екополітики, завершуючи об'єктивним рівнем – брак висококваліфікованих кадрів. Необхідно зазначити, що в Україні і досі спостерігається дублювання повноважень різними структурами не тільки за екологічною складовою, а й в інших сферах господарювання. Відсутність належного та застаріле матеріально-технічне забезпечення органів публічної влади приводе до неефективного та нерезультативного управління. Однак на модернізацію матеріально-технічної бази необхідні значні фінансові ресурси, що також є однією з причин низької екологічної ефективності управління в Україні.

«Утворює соціально-екологічна система сукупність структурних елементів та їх функцій, що характеризують екологічну безпеку населення на регіональному та

місцевому рівнях. Елементи екологічної системи взаємодіють між собою, відображаючись у масовій свідомості» (рис. 3.) [6, с. 84].

Рис. 3. Взаємодія елементів екологічної системи між собою

Джерело: згруповано автором за [6, с. 84].

може вплинути на результати формування екологізації. Структура екологічної свідомості наведена на рис. 4.

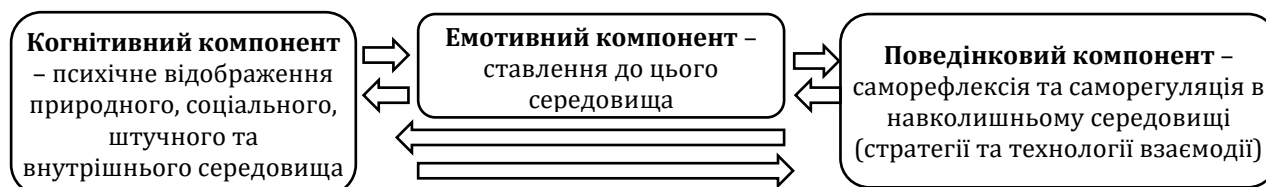

Рис. 4. Структура екологічної свідомості

Джерело: згруповано автором [6, с. 85].

Отже, структура екологічної свідомості суспільства включає три складові: когнітивний, емотивний, поведінковий. Кожний з компонентів формується під час відображення, ставлення, саморегуляції окремої ситуації щодо стану навколишнього середовища. Відповідні дослідження формування екологічної свідомості суспільства дозволять створити замкнуте коло екосистеми.

На основі проведеного аналізу та узагальнення наукових праць щодо зміцнення екологічної стійкості національних економічних систем визначено стратегічні пріоритети, що необхідно імплементувати у відповідні стратегії на всіх рівнях публічного управління, а саме:

1) У сфері раціонального використання водних ресурсів першочерговими завданнями в національних економічних систем є:

- вирішення питань щодо виділення коштів на відновлення систем водовідведення, що понаднормативно зношені, реконструкції очисних споруд та каналізаційних мереж;
- розбудова інфраструктури водопостачання, зокрема в сільських поселеннях;
- забезпечення населення якісною питною водою.

2) У сфері поліпшення стану атмосферного повітря найбільш актуальними завданнями є:

- розроблення регіональних стандартів та квот на шкідливі викиди від стаціонарних джерел, що максимально наближені до Європейських стандартів у цій сфері;
- пріоритетне державне інвестування проектів, що передбачають перехід на використання альтернативних джерел енергії, зокрема сонячної та вітрової;
- пільгове кредитування підприємств, що встановлюють обладнання для очищення викидів, газоуловлювальних установок, устаткування для нейтралізації вихлопів двигунів внутрішнього згорання; нейтралізаторів токсичних вихлопів та інших технологічних інновацій, що спрямовані на нейтралізацію шкідливих викидів в атмосферу, що продукуються виробничою та господарською діяльністю.

3) У сфері підвищення енергоефективності важливим продовження поступової термомодернізації житлового фонду та об'єктів адміністративної і соціальної інфраструктури; активізація співпраці між ОСББ та органами управління ОТГ в напрямку створення фондів та прозорого використання коштів на реалізацію проектів термомодернізації; реконструкція та будівництво нових котельнь та інших теплоенергосистем в напрямку переходу на використання альтернативних джерел енергії, скорочення енерговитрат при транспортуванні енергії тощо.

4) У сфері поводження з відходами серед найбільш важливих завдань слід виділити:

- будівництво сміттєпереробних та сміттєспалювальних заводів з електро- та теплогенерацією у передмістях адміністративних центрів, що дозволять вирішити одночасно дві проблеми, а саме – утилізацію відходів та забезпечення додатковими енергетичними ресурсами міста та великі селища;

- забезпечення сортування відходів, підвищення освіченості та відповідальності населення у цій сфері;

- організація ефективного вивезення побутових відходів на спеціально обладнані території утилізації.

Не менш важливими залишаються питання щодо розробки дієвих інституційних, адміністративних, фінансових та організаційних механізмів, спрямованих на формування синергетичних моделей розвитку і використання природно-ресурсного, людського та економічного потенціалу територій.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведені дослідження показали, що серед основних напрямів підвищення екологічної стійкості визначають: виконання норм міжнародного гуманітарного права на території України в частині екологічної безпеки, створення регіональних систем мало-відходності, використання речовин і енергії, що були вже використанні; використання інноваційної техніки та технологій, що зменшать кількість забруднення; організація екологічного та органічного виробництва; використання інструментів енергоефективності та енергозбереження.

Обґрунтовано, що для зміцнення екологічної стійкості національних економічних систем визначено стратегічні пріоритети, що необхідно імплементувати у відповідні стратегії на всіх рівнях публічного управління, зокрема у сфері: раціонального використання водних ресурсів; поліпшення стану атмосферного повітря; підвищення енергоефективності, що є важливим продовженням поступової термомодернізації житлового фонду та об'єктів адміністративної і соціальної інфраструктури; активізація співпраці між ОСББ та органами управління ОТГ в напрямі створення фондів та прозорого використання коштів на реалізацію проектів термомодернізації; реконструкція та будівництво нових котельнь та інших теплоенергосистем в напрямі переходу на використання альтернативних джерел енергії; поводження з відходами. Наголошено на важливості розробки дієвих інституційних, адміністративних, фінансових та організаційних механізмів, спрямованих на формування синергетичних моделей зміцнення екологічної стійкості національних економічних систем відповідно до умов функціонування.

Список літератури

1. Артамонов В. В., Міхно П. Б., Василенко М. Г. Методичні засади оцінки стійкості агроландшафтів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 3. С. 30-33
2. Стратічук Н.В. Оцінка сталого використання земель сільськогосподарського призначення на території херсонської області. *Таврійський науковий вісник*. 2018. № 100. Т. 2. С. 316-325.
3. Загорский В.С., Борщук Є.М. Стійкий розвиток еколого-економічних систем. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/214863428.pdf>

4. Горбик В. М. Особливості екологізації в механізмі державного управління розвитком регіонів. URL: <https://kiyvagrolis.com.ua/osoblyvosti-ekologizatsii-v-mehanizmi-derzhavnogo-upravlinnya-rozvytkom-regioniv>
5. Обушна Н. І. Новий публічний менеджмент як сучасна модель регулювання суспільних відносин. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2015. Вип. 2 (14). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patr_2015_2_5
6. Бикова Ю. Д. Екологізація публічного адміністрування в Україні як умова формування екологічної свідомості. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 4(39). С. 82–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_4_14
7. Іртищева І.О., Смелянець Т.В., Бурдельна Г.О., Крамаренко І.С. Стан та стратегічні орієнтири інвестиційно-фінансового забезпечення агропродовольчої сфери в умовах глобалізації. *Агросвіт*. 2012. №7. С. 26-30.
8. Іртищева І.О., Крамаренко І.С. Фінансово-кредитне забезпечення агропродовольчої сфери України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Агросвіт*. 2013. №3, С. 14-16.
9. Zhuravel, Y. et al. Management Aspects in the Higher Education Quality Assurance System. *International Conference on Human Interaction and Emerging Technologies*. 2021, pp. 635-642.
10. Іртищева І.О., Крамаренко І.С. Факторинг як напрям стратегічного розвитку фінансового забезпечення агропродовольчої сфери. *Вісник ХНАУ*. 2011. №8. С. 16-21.
11. Бойко Є.О. та ін. Екологічні інвестиції: стан та перспективи впровадження на мікро-, мезо-та макрорівнях. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”*. 2021. No 2., Т. 3. С. 40-49
12. Irtysheva, I. et al. The economy of war and postwar economic development: world and Ukrainian realities. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. Vol. 8, pp. 78-82.

References

1. Artamonov, V.V., Mikhno, P.B. and Vasylenko, M.G. (2019). «Methodological principles of assessing the sustainability of agrolandscapes». *Visnyk Hmel'nyts'kogo nacional'nogo universytetu*, no. 3, pp. 30-33
2. Strachuk, N.V. (2018). «Assessment of sustainable use of agricultural lands in Kherson region». *Tavrijs'kyj naukovyj visnyk*. no. 100, Vol. 2, pp. 316-325
3. Zahorsky, V.S. and Borschuk, E.M. (2021). «Stijkyj rozvytok ekologo-ekonomichnyh system». [Sustainable development of ecological and economic systems]. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/214863428.pdf>
4. Horbyk, V. M. (2022). «Osoblyvosti ekologizatsii v mehanizmi derzhavnogo upravlinnja rozvytkom regioniv». [Peculiarities of ecologization in the mechanism of state management of regional development]. Available at: <https://kiyvagrolis.com.ua/osoblyvosti-ekologizatsii-v-mehanizmi-derzhavnogo-upravlinnya-rozvytkom-regioniv>
5. Obushna, N. I. (2015). Novyj publichnyj menedzhment jak suchasna model' reguljuvannja suspil'nyh vidnosyn. [New public management as a modern model of social relations regulation]. *Publichne administruvannja: teorija ta praktyka*. [Public administration: theory and practice]. (electronic journal). Issue 2 (14). Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patr_2015_2_5
6. Bykova, Yu. D. (2018). «Greening of public administration in Ukraine as a condition for the formation of ecological consciousness». *Derzhavne upravlinnja ta misceve samovrjaduvannja*, Issue 4(39), pp. 82–88. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2018_4_14
7. Irtysheva, I.O., Smelyanets, T.V., Bourdelna, G.O., Kramarenko, I.S. (2012). «Status and strategic guidelines of investment and financial support of the agri-food sector in the context of globalization». *Agrosvit*, no.7, pp. 26-30
8. Irtysheva, I.O., Kramarenko, I.S. (2013). «Financial and credit support of the agro-food sphere" of Ukraine: current state and prospects of development». *Agrosvit*. no.3, pp. 14-16
9. Zhuravel, Y. et al. (2021). «Management Aspects in the Higher Education Quality Assurance System». *International Conference on Human Interaction and Emerging Technologies*. pp. 635-642
10. Irtysheva I.O., Kramarenko I.S. (2011). «Factoring as a direction of strategic development of financial support of agro-food sphere». *Visnyk HNAU*, no. 8. pp. 16-21.
11. Boyko, E.O. et al. (2021). «Environmental investments: state and prospects of implementation at the micro-, meso- and macro-levels». *Visnyk HNAU im. V.V. Dokuchajeva. Serija „Ekonomichni nauky”*. no. 2, pp. 40-49.
12. Irtysheva, I. et al. (2022). The economy of war and postwar economic development: world and Ukrainian realities. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8, pp. 78-82.

Стаття надійшла до редакції 24.03.2022 р.